

Tussen tribune en stadhuis: hoe het debat rondom racisme in het Italiaanse voetbal politiseerde

*Foto links: Luca Castellini, capo van de ultras van Hellas Verona én lokaal leider van politieke beweging Forza Nuova
Foto rechts: Voetballer Mario Balotelli van Brescia reageert na oerwoudgeluiden door supporters van Hellas Verona
credit beeld: RTLnieuws (<https://www.rtlnieuws.nl/sport/voetbal/artikel/4908811/leider-harde-kern-hellas-verona-over-neger-balotelli-hij-kan-nooit>)*

Inhoud

Inleiding.....	3
Theoretisch kader: ultra's, politiek en framing	5
Methode.....	109
Resultaten: Nieuwe framesponsors. De veranderde rol van de politiek; framesponsor Matteo Salvini en de Lega	1244
Resultaten: Nieuwe framesponsors 2. Tussen supporters en de politiek; Luca Castellini en de Forza Nuova.....	1413
Framing in de klassieke media: La Repubblica over de incidenten rond Balotelli in 2009 en in 2019	1847
Conclusie	2224
Discussie.....	2322
Bibliografie	2524
Bijlage 1: framingmatrix.....	2726

Inleiding

De Italiaanse voetballer Mario Balotelli, geboren in Ghana en geadopteerd door Italiaanse ouders, kreeg meerdere malen te maken met racistische spreekwoorden of andere racistische uitingen door supporters van clubs waar hij tegen speelde. De eerste keer dat dat gebeurde en uitgebreid in het nieuws kwam was in 2009, toen hij met Inter Milan in Turijn tegen Juventus speelde. De laatste keer dat er een dergelijk incident plaatsvond was eind 2019, toen Balotelli voor Brescia uitkwam tegen Hellas Verona. Ook de incidenten van toen waren uitgebreid onderwerp van debat. In de tussentijd bouwde hij zelf een reputatie op als *enfant terrible* en speelde hij in Engeland en Frankrijk. Ook werd hij international voor Italië en de eerste gekleurde sterspeler van het nationale elftal. Balotelli groeide, zoals Mark Doidge het beschrijft, uit tot een symbool van het multiculturalisme waar een transformerend Italië mee te maken heeft (Doidge, 2013)

Tussen de twee hier benoemde incidenten ligt tien jaar. In die periode is er – veel discussie en anti-racisme-campagnes ten spijt – geen einde gekomen aan racisme in het voetbalstadion. Wat wel veranderde is het politieke landschap in Italië. In 2009 waren de verkiezingen van het jaar daarvoor gewonnen door de centrum-rechtse coalitie onder leiding van Silvio Berlusconi, in 2019 was er net een ferme ruk verder naar rechts gemaakt en was de Lega, met als boegbeeld minister van binnenlandse zaken Matteo Salvini, aan de macht gekomen.

Het werpt de vraag op hoe het debat rondom racisme in het Italiaanse voetbal is veranderd in die tien jaar. Is de politieke ‘ruk naar rechts’ zichtbaarder geworden in de discussie die in de (sociale) media gevoerd wordt? Wie brengen (nieuwe) opvattingen en argumenten aan? De ontwikkeling van het debat over racisme in het voetbal in de (sociale) media wil ik onderzoeken aan de hand van een framingonderzoek. ***Hoe verschilt framing in Italiaanse (sociale) media van de racistische incidenten rond Mario Balotelli in 2009 van dat van 2019?*** De keuze voor juist de twee zaken rondom Balotelli heeft twee redenen: ten eerste zijn beide incidenten eigenlijk gelijksoortig, ten tweede zit er een periode van tien jaar tussen, waarin de politieke context wél is veranderd. Zo onderzoek ik eigenlijk twee dezelfde incidenten, in een verschillende tijd: dat maakt vergelijken zinvol en realistisch.

Over dit onderwerp is – buiten Nederland – al het nodige gepubliceerd, maar meestal met een sociologische invalshoek. Doel van dergelijke onderzoeken is meestal het verklaren van gewelddadig of discriminerend gedrag door supporters, waarbinnen veel aandacht is voor identiteit en groepsidentiteit. Dat soort onderzoek bestaat al lang, van 1994 (Guilianotti, Bonney, & Hepworth, 1994) tot nu (Nuytens, 2020). Een framingonderzoek dat de veranderende staat van het debat moet blootleggen is er echter nog niet. Voor Nederland is dit onderwerp, wrang genoeg, actueler dan ooit. In de winter van 2019 bracht een racistisch incident tijdens FC Den Bosch – Excelsior een enorme discussie op gang, waarover overigens nog geen onderzoek te vinden is. Toch is het Italië dat de twijfelachtige eer heeft om het land te zijn waar racisme op de tribunes het meest aan de oppervlakte komt.

Dit onderzoek vangt aan met een theoretisch kader, waarin de wetenschappelijke context van voetbal en politiek (in Italië) onder de aandacht wordt gebracht. In de methode die daar op volgt, wordt het type framingonderzoek dat wordt gehanteerd uitgelegd en verklaard. Daarna begint het ‘echte’ framingonderzoek: in twee hoofdstukken worden de meest belangrijke nieuwe stemmen, die

van de Matteo Salvini en zijn Lega en die van Luca Castellini en diens Forza Nuova, in het debat geanalyseerd. In het laatste onderdeel van het framingonderzoek is er aandacht voor de rol van de media en wordt de berichtgeving over racistische incidenten rondom Balotelli in 2009 en in 2019 onderzocht. Het onderzoek wordt afgesloten met een concluderend hoofdstuk, waar de resultaten uit het framingonderzoek worden samengebracht en een discussie met overwegingen en aanbevelingen.

Theoretisch kader: ultra's, politiek en framing

In het theoretisch kader worden een tweetal zaken behandeld. Ten eerste komt racisme in het Italiaanse voetbal aan de orde en ten tweede volgt er een inzicht in bestaande theorie over framing in de media. Ook op de onderlinge relatie tussen die twee wordt ingegaan: zo gaat framing vaak samen met racistische elementen. Juist in het frame, als gesimplificeerde kijk op de werkelijkheid kunnen stereotypes en kortzichtige opvattingen over andere bevolkingsgroepen naar voren komen. En juist in het frame, in zoverre het een politiek gemotiveerde kijk op de werkelijkheid is, hebben racistische opvattingen een rol van belang. Mediaframes en racisme zijn dus onderling verbonden, en soms heel direct. Zo is er een en ander bekend over hoe media en fanatieke supportersgroepen zich tot elkaar verhouden.

Racisme op de tribune: politiek en voetbal

Het feit dat racisme nog altijd zo veelvuldig voorkomt in Italiaanse voetbalstadions kan niet los worden gezien van de sterke relatie tussen voetbal en politiek. De relatie tussen de Italiaanse politiek en het Italiaanse voetbal is er een van twee kanten. Zoals Kassimeris (2011)(Kassimeris, 2011) het in zijn essay omschrijft wordt voetbal namelijk niet alleen gepolitiseerd, maar wordt de politiek ook 'gevoetballiseerd'. In de jonge staat Italië was het dictator Benito Mussolini die als eerste politicus het enorme potentieel van voetbal als politiek instrument herkende. Hij voerde hervormingen door die het Italiaanse voetbal deden aansluiten bij het nieuwe, fascistische Italië. 'Il Duce' liet grote, megalomane stadions in de vorm van een 'D' bouwen en veranderde namen van stadions en clubs naar fascistische symboliek. Ook werden andere politieke geluiden in het voetbal net zo onderdrukt als in het parlement, zo werd Internazionale uit Milaan om de communistische bijklank van 'Internazionale' gedwongen om afstand te doen van zijn naam. Mussolini investeerde in het nationale elftal en in de nationalistische rituelen. Zo zette hij het gehele Italiaanse voetbal nauwgezet naar zijn hand.

De latere president Silvio Berlusconi ging in het politieke gebruik van voetbal subtieler te werk, maar ook bij hem zijn voetbal en politiek nog sterk verweven. Volgens Italiaans onderzoek (Semino & Masci, 1996) probeerde Berlusconi door voetbalgerelateerde retoriek te gebruiken, de manier waarop Italianen naar politiek keken te veranderen. Met als doel de popularisering van de politiek, hanteerde Berlusconi een andere taal dan het oude, minder eenvoudige politieke jargon van zijn voorgangers. Hij sprak in een simpeler en meer aansprekende taal ontleend aan het voetbal; de naam van zijn partij, *Forza Italia*, is daar het meest evidente voorbeeld van. In speeches gebruikte hij talloze voetbal-metaforen en hanteerde hij termen als *squadra*, *autogol* en *campo*. Naast het hanteren van 'voetbaltaal' als politiek instrument, gebruikte Berlusconi zijn voorzitterschap bij AC Milan als een bewijs van zijn kwaliteiten als leider. Milan was in de jaren negentig en in het begin van het nieuwe millennium (een van) de meest succesvolle clubs van Italië en Berlusconi hoopte dat dat succes op hem afstraalde en zijn autoriteit versterkte. Zijn uitspraak 'Ik hoop dat ik het land een goede regering kan geven, die bovenal een sterk team is. Op dit moment vier ik het kampioenschap met AC Milan. Het Italiaanse volk moet het voorbeeld volgen van mijn spelers' (Semino & Masci, 1996), is wat dat betreft veelzeggend.

Maar de dwarsverbanden tussen het Italiaanse voetbal en de politiek zijn niet alleen maar 'top-down'. Het feit dat voetbalsupporters hun stadions gebruikten als uitingsplaats van politieke en culturele ideeën of sentimenten, heeft alles te maken met de ontstaansgeschiedenis van de staat

Italië. Omdat Italië pas in het tweede deel van de 19^e eeuw tot eenwording kwam, zijn de regionale verschillen enorm. Del Lago en Blasi (1994) omschrijven voetbal als ‘a form of extended municipalism’. Het Italiaanse voetbal is volgens hen een platform om eeuwenoude rivaliteiten tussen regio’s en steden uit te vechten. Cruciaal in dit verband is ook de *mezzogiorno*, de culturele kloof tussen het welvarende Noorden en achtergestelde Zuiden van Italië. Hoewel er in meer landen regionale verschillen ten grondslag liggen aan rivaliteit, is dat in Italië wel heel extreem. Zeker toen de Lega Nord in de jaren negentig de verschillen tussen het Noorden en Zuiden politiek begon uit te venten, werd die rivaliteit zichtbaar op de tribunes. (Dal Lago & Blasi, 1994)

Wat betreft die ‘bottom-up’ verklaring van de vermenging van politiek en voetbal is ook de ‘paramilitarisatie’ van Italië een belangrijke factor. Ultra-groepen vormden zich bij hun opkomst in de jaren zeventig naar het voorbeeld van volksbewegingen aan de uiterste linker- en rechterzijde van het politieke spectrum. De structuur en benaming van Ultra-groepen – die zich *brigade of fasci* noemden – vormden zich naar die van paramilitaire, communistische en fascistische burgerbewegingen. In de jaren tachtig viel de invloed van dergelijke groeperingen enigszins weg, waardoor het Italiaanse voetbal enige tijd ‘depolitiseerde’.

Huidige situatie: de opkomst van Lega

Met de opkomst van de Lega Nord en andere extreem-rechtse splinterpartijen zoals Fratelli d’Italia en Forza Nuova, die aanschurken tegen het fascisme en xenofobe gevoelens onder de Italiaanse bevolking tot politiek speerpunt verheven, nam vanaf het begin van de jaren tachtig extreem-rechts bij steeds meer ultra-groepen een prominente rol in. De skinheadcultuur vond zijn weg naar de tribune en er vormden al snel formelere verbonden tussen de eerdergenoemde partijen en invloedrijke ultra’s. (Dal Lago & Blasi, 1994)

Die trend heeft zich ook in het laatste decennium voortgezet. Immigratie, het meest prominente thema in de Italiaanse politiek van de laatste tien jaar, is ook onder ultra’s het belangrijkste onderwerp. De Lega Nord trok zich onder leiding van Matteo Salvini los van zijn regionale roots en ontpopte zich tot een nationale en grote beweging, met een rechts-populistische inslag. De ‘vijand’ van de partij is niet langer ‘Rome’, maar ‘Brussel’; de partij ageert tegen de EU en de implicaties die die vorm van internationale samenwerking heeft. Daarbinnen is een agenda van anti-immigratie het belangrijkste onderwerp. (Albertazzi, Giovannini, & Seddone, 2018) Die ommezwaai werd door de kiezers beloofd; in 2018 was Lega de grote winnaar van de verkiezingen en greep het samen met de Vijfsterrenbeweging de macht in Italië. Als gevolg van die overwinning werd extreem-rechts en racisme meer mainstream. (Mondon & Winter, 2020). Mondon en Winter (2020) beargumenteren in hun boek dat racisme door politieke elites wordt gebruikt of gepopulariseerd en niet andersom. In die theorie is de bron van racisme in Italië politiek; in zekere zin opgelegd door partijen als de Lega. Het ligt voor de hand om hier de kanttekening bij te plaatsen dat de politiek zich nog altijd ook door het voetbal laat beïnvloeden. Juist racistische voetbalincidenten kunnen door de politiek verder uitgebuit worden en ingezet worden voor het eigen gewin, waarbij het niet helemaal duidelijk waar de ‘bron’ van het racisme nu precies ligt.

Maar om van die wisselwerking tussen voetbal en (rechts-populistische) politiek een goed beeld te krijgen, is het vooral van belang om de zogenaamde ‘vierde macht’ mee te nemen: de media en in het bijzonder de manier waarop die media van incidenten en politieke reacties daarop verslag doet

(framing). Zo krijgen in het kielzog van de Lega extreem-rechtse en neo-fascistische bewegingen meer ruimte te groeien; een groei die veelal begint met het doordringen tot het mainstream medialandschap, zoals momenteel gebeurt met partijen als CasaPound en Forza Nuova. (De Giorgi & Tronconi, 2018)

Framing in de nieuwsmedia

Racisme leeft dus ook in het voetbal in Italië, getuige de incidenten rondom Mario Balotelli (en andere spelers). Een vraag die daarop volgt is hoe de nieuwsmedia daar mee omgingen en mee omgaan, of hoe er in dat debat geframed wordt. Framing is het proces van typering van een object door de aanwezigheid of afwezigheid van bepaalde sleuteltermen, vaste uitdrukkingen, stereotypen, informatiebronnen en constructies die door hun gebruik een thematische afbakening van een bepaald fenomeen veroorzaken. In dat proces, waarbij volgens Entman (1993) zowel de verzender (de media), de ontvanger (de nieuwsconsument) en de omvattende cultuur een scheppende rol hebben, worden problemen gedefinieerd, diagnoses gesteld, morele oordelen geveld en oplossingen aangedragen. (Entman, 1993). Het is deze notie van de term 'framing' die in dit onderzoek gehanteerd wordt.

Zoals uit onderstaande krantenanalyse zal blijken komen in dit onderzoek al die vormen van typering voorbij. Wat opvalt is dat het framen al begint bij de beschrijving van de racistische incidenten, dat in een meer of minder emotioneel of gepolitiseerd register wordt opgetekend. Dat werpt natuurlijk de vraag op of een echte, objectieve beschrijving van de controverse rondom Balotelli mogelijk is. Die vraag hoeft hier niet te worden beantwoord, omdat dit onderzoek zich juist richt op de verschillende frames en framingstrategieën, en niet op het achterhalen van de waarheid achter die frames. De kritische analyse van de frames en de sociale en culturele strategieën daarachter heeft de journalistieke behandeling van het incident tot onderwerp. Bovendien wordt het juist door te kijken naar de vele verschillende frames tegelijk mogelijk om een meer of minder objectieve kijk op de controverse te ontwikkelen (D'Angelo, 2018).

Ik kijk eerst naar de rol van de nieuwsmedia en vervolgens naar de rol van een aantal relevante en nieuwe 'framesponsors', die nieuwe opvattingen en zogenoemde counterframes inbrengen. Framesponsors verwoorden hun frames op een ideologisch coherente wijze en hun uitingen zijn betrekkelijk ongefilterd. (Sasson, 2017) De media filtert uitingen van framesponsors vervolgens weer. Daarin is de politieke achtergrond van het medium in kwestie van belang. De sleuteltermen, stereotypes en constructies die door beide media gehanteerd om hun frame kracht bij te zetten komen hieronder aan bod. Omdat de voornaamste afbakening van het hier behandelde incident politiek is, en daarom niet te begrijpen tegen de achtergrond van het Italiaanse publieke debat, zal ik beide frames thuisbrengen in een bredere analyse van de Italiaanse politiek en frames die daarin werken.

Voor dit alles is een iets verdere uitleg van de term 'counterframe' van belang. Een counterframe kan zich op twee manieren verhouden tot het basisframe: het kan een directe reactie zijn op de uitgangspunten van het basisframe, of het juist een set met geheel nieuwe argumenten zijn die zich op zichzelf verzet tegen het basisframe (Van Gorp & Vercruyssen, 2012). Belangrijk daarbij is de realisatie dat sponsors van zo'n counterframe een actieve rol spelen in de vorming daarvan. Zij zijn net zoals de media die het basisframe vormgeven in staat tot het construeren van een set aan termen, woorden en redeneringen die hun idee kracht bij zetten en de discussie beïnvloeden.

Gewijzigde veldcode

(Burger & Koetsenruijter, 2017). Die conclusie staat enigszins haaks op de bevindingen in Noors onderzoek, waarin geconcludeerd werd dat de 'beklaagden' van het basisframe niet in staat bleken een autonoom counterframe door te laten slijpen in de Noorse media. (Andersen & Krumsvik, 2017)

Die sjablonen van redeneringen en taalgebruik zijn samen te vatten in een framingmatrix, waarin overzicht wordt geboden van de belangrijkste frames binnen een bepaald debat (Van Gorp & Vercruyse, 2012). Over het gebruik daarvan in dit onderzoek volgt meer in het methode-hoofdstuk.

Media en voetbalsupporters

Framingonderzoek met betrekking tot voetbalsupporters is niet nieuw. Hoewel de aanwezigheid van supportersgroepen op sociale media een groter inzicht kan geven in hun belevingswereld en activiteiten, blijven met name de meer fanatieke supporters doorgaans zoveel mogelijk buiten het oog van de media. Binnen de organisatiestructuur van ultra-groeperingen (fanatieke supportersgroepen die ook in Italië leidend zijn) is praten met de media over interne zaken een zonde.

Het zorgt ervoor dat onder de gemiddelde journalist vaak een beperkt begrip heerst van de opvattingen, drijfveren en cultuur onder fanatiekere supporters. Het frame dat van voetbalsupporters bestaat is vaak op gebrekkige informatie gebaseerd, daar speelt in beide partijen een rol. Enerzijds geeft het de harde kern van voetbalsupporters de mogelijkheid om hun groepering te mystificeren, zodat er de nodige speculatie over de precieze macht of omvang van de groepering de ronde blijft doen. Anderzijds kan dit gebrek aan geïnformeerdeheid leiden tot misverstanden. In hun onderzoek laten Brandt, Hertel en Huddleston zien hoe de Poolse massamedia een tijdelijk verbond tussen de harde kernen van de drie grootste clubs als een opmaat naar een permanente verbetering van de onderlinge verhouding presenteerden; ondenkbaar vanuit het perspectief van die supporters zelf (Brandt, Hertel, & Huddleston, 2007).

Dat beperkte begrip wordt vaker op kritische wijze aangestipt in onderzoek en heeft ook minder onschuldige gevolgen. Veel verbetering in de berichtgeving van media naar fanatieke supporters en/of hooligans blijkt er niet te zijn; twintig jaar na eerder onderzoek naar mediaframing van hooliganisme is de berichtgeving nog altijd sensationeel en weinig feitelijk (Poulton, 2007). Poulton concludeert dan ook dat de meeste berichtgeving nog altijd 'brutal, short-hand and simplifying' is, ondanks de toenemende transparantie van voetbalcultuur en of hooliganisme door sociale media. Deuitspraak die Hall al in 1978 in zijn essay over hooliganisme en de media (Hall, 1978) deed, is volgens Poulton dus nog altijd actueel.

Zo bestaat er een relatief breed begrip wat betreft het verband tussen politiek en voetbal (in Italië) en over framing in de media van voetbalsupporters. Door een onderzoek naar racistische incidenten is de wisselwerking tussen voetbalcultuur, politiek en de media goed in beeld te brengen. Naar hooliganisme en mediaframing is al sinds eind jaren zeventig onderzoek gedaan, maar waar nog meer behoefte aan is, is onderzoek waarin er naar de onderlinge wisselwerking wordt gekeken: waarin de invloed van voetbalcultuur op politiek serieus wordt genomen, en tegelijk de rol van de media in dat krachtenspel wordt meegewogen. Juist op dat snijvlak politiek, voetbalsupport en mediaframing moet dit onderzoek zich begeven. Dit onderzoek moet een inzicht geven hoe het debat rondom racisme onder Italiaanse voetbalsupporters zich ontwikkelt binnen een veranderende

politieke en maatschappelijke werkelijkheid en daarmee een toevoeging zijn aan het bestaande discours.

|

Methode

In dit onderzoek verricht ik een framinganalyse van materiaal uit 2009 en 2019 en analyseer de teksten aan de hand van de reasoning devices (probleemdefinitie, oorzaak probleem, oplossingsrichting) en de framing devices (lexicaal gebruik individuen/groepen/, lexicaal gebruik acties). Van daaruit volgt een framingmatrix, die ik tenslotte over de twee periodes heen leg, om te zien wat er in de berichtgeving en de discussie is veranderd.

Ik onderscheid twee hoofdframes, een basisframe en een counterframe. De reasoning devices, de onderdelen waarlangs wordt geredeneerd, die ik heb gebruikt zijn de probleemdefinitie, de oorzaak van het probleem en de oplossing van het probleem. Als framingdevices onderscheid ik lexicale keuzes voor personen en lexicale keuzes voor acties, die mij in staat stellen te onderzoeken welke verbale keuzes en stereotypen verschillende framesponsors en journalisten toepassen. Die factoren moeten genoeg zijn om een compleet beeld van framing te scheppen en om overlap te voorkomen zie ik af van andere factoren zoals 'morele basis' en de 'emotionele basis' ook te gebruiken.

Om een compleet beeld te krijgen van de veranderende discussie over racisme in het Italiaanse voetbal, onderzoek ik op drie fronten. Ten eerste kijk ik naar hoe politici het debat beïnvloedden, via sociale media of eigen politieke kanalen; daarbij is een grote rol weggelegd voor Matteo Salvini, de leider van Lega die zo'n prominente rol heeft opgeëist in het debat over de multiculturele samenleving in Italië. Ten tweede kijk ik naar hoe supporters zich in 2009 en in 2019 uitlieten over de incidenten rond Balotelli. Een hoofdrol is daarbij weggelegd voor Luca Castellini, leider van de ultra's van Hellas Verona én lokaal partijleider van de extreemrechtse partij Forza Nuova. Ten slotte onderzoek ik de berichtgeving van de grote middenkrant La Repubblica, om inzicht te verschaffen in de berichtgeving van klassieke media in 2009 en in 2019, als nieuwe framesponsors zich hebben aangediend. Al met al moet er op die manier een goed beeld ontstaan van de veranderde staat van het debat én hoe de media daar mee omgaan.

Bij beide cases (die in 2009 en die in 2019) baken ik af tot berichtgeving een maand na het incident. Dit enerzijds uit pragmatische overwegingen – er moet ergens een grens gesteld worden aan de hoeveelheid te onderzoeken materiaal – maar anderzijds ook om te kunnen zien wat juist de eerste, primaire reacties waren, nog niet beïnvloed door nieuwe cases. Binnen die grenzen bleven zo'n vijftig relevante artikelen over, die op basis van de werkwijze van Van Gorp, en dus op basis van de eerdergenoemde framingmatrix onderzocht (Van Gorp & Vercruysse, 2012). De uitspraken, tweets, en berichten van de nieuwe framesponsors zijn gevonden door grondig onderzoek op sociale media en in via verwijzingen in artikelen van allerhande Italiaanse websites.

De reden om Mario Balotelli te kiezen als middelpunt van het onderzoek – ook andere spelers hebben met racisme te maken gehad – is dat hij een zekere symbolische status heeft gekregen voor racisme in Italië en de incidenten rondom hem het meest besproken zijn geweest in media, voetbal en politiek. (Doidge, 2013)

|

Resultaten: Nieuwe framesponsors. De veranderde rol van de politiek; framesponsor Matteo Salvini en de Lega

In dit hoofdstuk onderzoek ik de nieuwe framesponsors binnen het counterframe, waarbinnen racistische incidenten worden ontkend of gebagatelliseerd en vooral wordt benadrukt dat de eigen groep gestigmatiseerd wordt als racisten. Vandaar dat het counterframe het 'stigma-frame' zal worden genoemd. In 2009 komen de aangedragen argumenten daarbinnen van een redelijk beperkt aantal betrokken voetballers, trainers en supporters. Vanuit de politiek klinkt dat counterframe in die periode nog veel minder sterk. Dat is tien jaar later - na de incidenten tijdens Hellas Verona tegen Brescia - veranderd. In de tussentijd heeft Lega-kopman en toenmalig minister van binnenlandse zaken Matteo Salvini zich ontpopt tot een van de belangrijkste figuren in de discussie over racisme in de Italiaanse samenleving in het algemeen en in het voetbal in het bijzonder. In dit hoofdstuk kijk ik hoe hij en zijn partij Lega via sociale media (of televisie) het counterframe sponsoren.

Bij het analyseren van zijn uitspraken over de oerwoudgeluiden in de richting van Balotelli valt ten eerste op dat Salvini Balotelli buitenspel probeert te zetten op basis van diens karakter. Zoals eerder besproken heeft Balotelli een reputatie als een onhandelbare egoïst opgebouwd; een aantal incidenten – van het gooien van dartpijlen op kinderen tot het afsteken van vuurwerk in zijn eigen huis – achtervolgen hem al sinds het begin van zijn spelersloopbaan. Daar maakt Salvini gebruik van; het wordt binnen het counterframe door hem als de belangrijkste oorzaak van het probleem gepresenteerd. Voorbeeld ervan is de volgende tweet die hij kort na de wedstrijd Hellas Verona – Brescia verstuurde, waarin hij eerst racisme veroordeelt om er meteen achterna te zeggen dat men zich van Balotelli niet te veel aan hoeft te trekken.

'Chi nel 2019 discrimina un uomo per il colore della pelle è un cretino. Balotelli è italiano. Ma lezioni agli italiani da un milionario viziato e maleducato non le accetta nessuno.'

Vertaling: 'Wie in 2019 een man discrimineert op basis van zijn huidskleur is een idioot. Maar lessen aan Italianen gegeven door een verwende en slecht-onderwezen millionair worden door niemand geaccepteerd.'

Zo is Balotelli's reputatie een uitstekende bliksemafleider van wat er in Verona echt gebeurd is; de woordkeuzes waarmee Balotelli neergezet wordt als verwende millionair, die daarmee minder recht van spreken heeft na een racistisch incident, komt vaker terug. Ook in de uitspraak over het incident waarmee Salvini het meeste voet aan de grond kreeg in de discussie zit die achterliggende stereotypering van Balotelli verscholen.

'Balotelli? Difendo il suo diritto di giocare tranquillamente. Penso che italiani però abbiano problemi ben più gravi. E non dirò mai che è un esempio fuori e dentro dal campo. Sono più vicino ai lavoratori di Taranto, i problemi sono altri.'

Vertaling: 'Balotelli? Ik verdedig zijn recht om ongestoord te kunnen voetballen. Maar ik denk dat Italianen andere, ernstigere problemen hebben. En daarbij is hij ook nooit een voorbeeld buiten en binnen het veld geweest. Ik sta dichtbij de arbeiders in Taranto, dat zijn problemen van een andere orde.'

Buiten het feit dat die typering van Balotelli als enfant terrible ('hij is binnen en buiten het veld nooit een voorbeeld geweest') weer wordt gebruikt om de gebeurtenissen in Verona te relativiseren, komt

heeft opmaak toegepast: Lettertype: Niet Vet

Met opmaak: Kop 2

hier een ander belangrijk onderdeel van Salvini's invulling van het counterframe naar voren. Hij stelt het racistische incident tegenover een ander maatschappelijk probleem en bagatelliseert vervolgens het racistische incident. Dat doet Salvini hier door de problemen rondom het verdwijnen van een groot aantal banen in de zorg in Taranto aan te halen. Hij zou er later bij een rally nog aan toevoegen dat hij één zorgwerker belangrijker vindt dan tien Balotelli's. De opmerking van een aanwezige reporter dat dat twee zeer verschillende zaken zijn en beide een probleem op zich, negeert hij daar. Dat Salvini zo laconiek over wil komen in deze kwestie is bijzonder, omdat juist het debat over immigratie en de multiculturele samenleving door hem zo fel gevoerd is.

Toch ontkent Salvini de oerwoudgeluiden niet letterlijk. Hij hanteert de strategie van 'als-dan'; als het gebeurd is, keurt hij het af. Daarmee geeft hij dus niet letterlijk toe dat de oerwoudgeluiden er waren, maar ontkent hij het ook niet. Iemand die dat binnen zijn partij niet zo aanpakte, was ex-minister Lorenzo Fontana. Die plaatste op Facebook kort na de wedstrijd het volgende.

Grande Hellas! Avanti tutta! Allo stadio mi confermano in molti di nessun coro razzista. Intanto è iniziata una vergognosa gogna mediatica contro Verona e i suoi tifosi. Andiamoci piano con le accuse e le sentenze.

Vertaling: 'Klasse Hellas! Kom op! Vanuit het stadion wordt mij bevestigd dat er geen racistische koren te horen waren. Er is weer een schandalige media-hetze tegen Verona en zijn supporters in gang gezet. Laten we kalm aan doen wat betreft verwijten en veroordelingen.'

Juist die ontkenning van Fontana stuitte op veel verontwaardiging. Zeker omdat in de week na Hellas Verona – Brescia een foto opdook van Fontana zij aan zij met de in de methode al even genoemde Luca Castellini, tijdens een politieke rally tegen abortus.

Ook andere politici uit de gemeenteraad van Verona bemoeiden zich met de zaak. Onder leiding van raadslid Andrea Bagacci, die een jaar eerder in het nieuws kwam omdat hij een fascistische groet bracht aan een demonstrerende groep feministen, werd een rechtszaak tegen Balotelli voor laster aangespannen. Bagacci zei in een interview het volgende:

"...non esiste un problema di razzismo in Italia o negli stadi italiani".

Vertaling: "Er bestaat geen probleem met racisme in Italië of in Italiaanse stadions."

Met die ontkenning – en de rechtszaak aangespannen tegen Balotelli – zijn ook Bagacci en de gemeenteraadsleden met wie hij de zaak aanspande sponsors van het counterframe.

Resultaten: Nieuwe framesponsors 2. Tussen supporters en de politiek, Luca Castellini en de Forza Nuova

Na de racistische spreekkoren in 2009 kwam een van de leiders van *Drughi*, de ultra's van Juventus, Domenico Lo Forte, met het volgende statement, dat ik heb gevonden in een essay van Mark Doidge en daarom in het Engels is weergegeven.

"Racism is not an issue. The spark is always rivalry. Every team has at least one black player. Picking on a black player is just a way to denigrate the team. I wouldn't give it too much importance" (King, 2003: 232)." Op hun website voegde Drughi daaraan toe dat ze blij waren met de zwarte spelers in hun eigen elftal. *"We hold to remember that in our 'military row' a certain Momo Sissoko, ebony champion that we hold in our hearts and we are proud that he wears our shirt."*

Deze uitspraken geven een goed inzicht in het belangrijkste verdedigingsmechanisme dat van racisme beschuldigde supporters in 2009 hanteerden. Het racistische karakter van de gezongen liederen wordt ontkend of gerechtvaardigd door te zeggen dat zij hun eigen gekleurde spelers niet racistisch bejegenen. Deze vorm van ontkenning of rechtvaardiging van racistische uitingen in het stadion is tien jaar later ook nog terug te vinden. De supporters in kwestie zien zich als hoeders van hun team, die met de bewuste spreekkoren of oerwoudgeluiden louter tot doel hebben de tegenstander uit balans te brengen. In het geval van Balotelli komt daar nog een ander element bij: hij roept het volgens supporters over zichzelf af, door zijn vervelende houding en gedrag in en buiten het veld. Opvallend was dat de harde kern van Brescia, Balotelli's eigen ploeg, zich een paar dagen na de incidenten in Verona achter de ultra's van Hellas schaarden.

"We veroordelen elk vijandelijk en discriminerend gebaar, maar we kunnen ons niet vinden in de heksenjacht die nu door de media en de overheden worden gevoerd. Niet elke fan van Hellas Verona is een racist. De Ultra's zijn geen broednest van de Ku Klux Klan. Als Balotelli mentaal niet klaar was om het op te nemen tegen de fans van Verona, dan had hij zijn plaats moeten afstaan aan iemand die niet zo irritant is. Zijn arrogantie is gewoon niet te verantwoorden."

Hier zijn een aantal van een van de meest gebruikte lexicale keuzes binnen het stigmaframe te vinden: namelijk de typering van de kritiek tegenover supporters als een 'heksenjacht' van media en overheid. Daarnaast wordt er een drogreden opgeworpen waarom zij geen racisten zouden zijn; namelijk dat de ultra's geen broednest van de Ku Klux Klan zijn; dat is natuurlijk geen valide argument tegen het verwijt van racisme. Zo gaan de ultra's van de ploeg van het slachtoffer van racisme in dit geval dus mee in het counterframe. Daarbij is het interessant om te vermelden dat de supporters van Brescia eerder als politiek links dan rechts georiënteerd bekend staan.

Dergelijk verweer, waar de intentie van de supporters en het gedrag van Balotelli het racistische gezang of geluid moet rechtvaardigen, is dus redelijk onveranderd gebleven. Maar bij het incident van 2019 is er een andere manier van argumenteren bijgekomen. Luca Castellini, de lokale voorzitter van de Forza Nuova én de *capo* (leider) van de ultra's van Hellas Verona, reageerde kort na de incidenten op 'zijn' curva op sociale media en in een radioshow.

"Balotelli è italiano perché ha la cittadinanza, ma non potrà mai essere del tutto italiano."

Vertaling: 'Balotelli is Italiaans omdat hij een staatsburger is, maar hij zal nooit écht Italiaans kunnen zijn.'

Het is voor het eerst dat dit in de nasleep van een van de twee incidenten publiekelijk gezegd wordt. De gedachte is niet nieuw – het was de *pointe* van een van de liederen die door Juventus-fans werden gezongen in 2009 – maar het is voor het eerst dat het openlijk gezegd wordt in een discussie in de media na een incident. Het laat niets aan de verbeelding over; het is een politieke motivering voor wat er gebeurd is in het stadion. Castellini kwam vervolgens terecht in een soort twitterdiscussie met voorstanders van Liliane Segri, de politica die een commissie leidde die onderzoek deed naar het incident. Hij kreeg kritiek door zijn gebruik van het woord neger (inzake Balotelli).

"Ci sono problemi a dire la parola negro? Mi viene a prendere la Commissione Segre perché chiamo uno negro? Mi vengono a suonare il campanello?"

Vertaling: 'Is het een probleem om het woord 'neger' te gebruiken? Zal de commissie Segre mij komen halen omdat ik hem een neger noemde? Komen ze bij me aanbellen daarvoor?'

Ook dat geluid is nieuw: waar het eerst nog louter ontkend werd dat dat woord (in het stadion of erbuiten) werd gebruikt, komt Castellini er in de nasleep van Hellas Verona – Brescia openlijk voor uit dat hij met die term geen enkel probleem heeft. Het hangt samen met een belangrijk uitgangspunt van zijn partij Forza Nuova, namelijk het bestrijden van politieke correctheid. Nog een nieuwe vorm van argumentatie bracht hij als volgt in in een tweet, die in ging op Balotelli's reacties op het incident (ook op twitter).

"#Balotelli voleva godere del black pass de "il negro ha sempre ragione", peccato per lui che sia più stupido che negro."

Vertaling: "Balotelli speelt graag de 'black pass' van 'een neger heeft altijd gelijk', maar helaas is hij dommer dan dat 'ie zwart is."

In Nederland bestaat dit verwijt van het gebruik van een 'black pass' onder de term 'het trekken van de racismekaart'. Het valt binnen het frame van Balotelli die in de slachtofferrol zou kruipen. Het lijkt nu overigens evident dat Castellini de oerwoudgeluiden toegeeft, omdat hij ze binnen een ideologische discussie plaatst en verdedigt, maar toch is dat niet zo. Hij zei ook:

"Het waren misschien vier supporters, de fans van Verona zullen dus niet gestraft worden."

"We zijn oneerbiedig, dat geef ik toe. We spotten met kale spelers, maar ook met spelers met lang haar. We spotten met spelers die uit het zuiden van Italië komen en met spelers met een kleur. Maar... dit doen we niet uit politieke of racistische gevoelens. Het is folklore, niets meer en niets minder dan dat."

In deze twee quotes vind je de klassieke terminologie en argumentatie terug, die ook in 2009 al dominant was binnen het counterframe. Termen als 'oneerbiedig', 'spotten' en 'folklore' passen daar binnen. Zoals gezegd is Castellini de lokale leider van Forza Nuova, dat politiek gezien een redelijk marginale en vrij militante groepering is, maar dat een stevig stempel op de discussie drukt. Dat kan niet los worden gezien van zijn dominante positie in het debat dat ontstond na de oerwoudgeluiden tijdens Hellas Verona – Brescia. In zekere zin verdedigt hij de opvattingen van zijn politieke partij en voert hij daarmee de facto campagne. Terwijl de discussie in de media en op internet in volle gang was, hingen aanhangers van de Forza Nuova in Turijn voor het stadion van Juventus een spandoek dat in ging op een opmerking van Balotelli dat het racisme waar hij mee te kampen had hem het moeilijker maakte zich een volwaardige Italiaan te voelen:

'Hai ragione Mario, sei Africano'

Vertaling: "Je hebt gelijk Mario, je bent een Afrikaan."

Dat spandoek werd min of meer begeleid door een statement van de Forza Nuova op internet. In dat statement zei Forza Nuova bij monde van lokale partijleiders Alessandro Balocco en Luigi Cortese op Facebook:

"Negli stadi gli sfottò ai giocatori sono sempre stati fatti al di là del colore della loro pelle, ma quando si tocca Balotelli scatta la macchina del fango – questo atteggiamento sta alimentando un sistema malato, che porta a vedere scene come quelle di Borgaro in provincia di Torino, dove una bimba chiama "nero" un altro bambino ed il papà di quest'ultimo corre a scuola a chiedere provvedimenti, vogliamo arrivare al DASPO anche nelle scuole? Tutto questo non fa altro che alimentare polemiche sterili ed insinuare la paura, la paura anche di parlare perché si potrebbe essere tacciati di razzismo."

"L'intera comunità forzanovista piemontese e valdostana si schiera al fianco di Luca Castellini, tutto questo accanimento verso di lui è soltanto strumentale."

Vertaling: 'In het stadion gaan de plagerijen over zoveel meer dan alleen hun huidskleur, maar wanneer je Balotelli ergens mee treft, gaat de moddermachine aan. Zijn houding voedt een ziek systeem, dat zorgt voor scenes zoals we die zagen in Borgara in de provincie Turijn, waar een meisje een ander kind 'zwart' noemde en de vader van laatstgenoemde naar school rent om maatregelen te eisen, willen we ook op scholen naar de DASPO (aanklager voetbalbond, red)? Dit alles zorgt er alleen maar voor dat er een starre polemiek op gang komt en het speelt in op angst, de angst om zich uit te spreken omdat men zomaar van racisme kan worden beschuldigd.'

"De gehele Forza Nuova-gemeenschap van Piemonte en Valle D'Aosta staat achter Luca Castellini, alle woede die hem ten deel valt is slechts instrumenteel."

Deze redenering bestaat uit twee onderdelen. Ten eerste zit er een relativering en bagatellisering van de oerwoudgeluiden in verscholen, door de eerste opmerking waar geclaimd wordt dat de oerwoudgeluiden maar een middel zijn binnen het grotere doel om tegenstanders te plagen: dat argument binnen het counterframe is inmiddels meer dan bekend. Het tweede deel is 'vernieuwender'; Forza Nuova koppelt de verontwaardiging van Balotelli aan de bestaande maatschappelijke discussie over racisme en multiculturalisme. In dit statement gaat het eigenlijk weer over de eerder besproken 'black pass', die volgens sponsors van het counterframe heel schadelijk is.

Forza Nuova laat in de laatste zin weten dat zij de woede gericht tegen Castellini als 'instrumenteel' beschouwen. Waar het er op lijkt dat juist zij de discussie politiseren, zien ze de beschuldigingen aan Castellini zelf juist als politiek gemotiveerd. Overigens was er nog een spandoek van Forza Nuova dat het nieuws haalde: in Brescia werd er een doek opgehangen waarop in Bresciaans dialect stond dat Balotelli dommer was dan dat hij zwart is. Op Facebook verscheen daarbij de volgende tekst.

"Na jarenlang te hebben gepronkt met zijn uitbundigheid en rijkdom, probeert hij vandaag zijn imago opnieuw te evalueren door zich als "kampioen van migranten" te presenteren en zo mee te gaan te in de meest klassieke, bijna tragikomische lijn van politiek correct."

De eerder benoemde strijd tegen politieke correctheid komt in bovenstaande online statement van Forza Nuova weer naar voren. De 'casus Balotelli' is een perfect campagne-instrument gebleken voor de partij. Alles waar ze voor staan zit in de discussie: een weerzin tegen immigratie, een afkeer van

de multiculturele samenleving en een hekel aan politieke correctheid. Al die punten heeft Forza Nuova in deze zaak onder grote aandacht kunnen presenteren.

Framing in de klassieke media: La Repubblica over de incidenten rond Balotelli in 2009 en in 2019

Voor dit hoofdstuk zijn alle teksten van de grote middenkrant La Repubblica tot een maand na de racistische incidenten rondom Balotelli in 2009 en 2019 onderzocht. Het laat zien hoe de krant omgaat met de berichtgeving over de incidenten in het algemeen en de hierboven besproken nieuwe framesponsors in het bijzonder. De krant is over het algemeen een sponsor van het basisframe, waarbinnen geredeneerd wordt dat de acties van supporters en hun medestanders binnen het counterframe (stigmaframe) racistisch van aard zijn. In de framingmatrix heet dit basisframe dan ook het racismeframe

Verplaatsing naar politiek speelveld

De eerste en belangrijkste conclusie is dat de artikelen over het laatste racistische incident rondom Mario Balotelli veel meer dan de berichtgeving rondom het eerste incident zijn ingebed in een politieke discussie. Er komen meer politici aan het woord en er worden er meer gequote vanuit andere media. Een aanzienlijk deel van de artikelen behandelt de rol van politici van partijen Forza Nuova en Lega.

Binnen dat kader is de rol van Luca Castellini natuurlijk veelzeggend. Castellini is de leider van de ultra's van Hellas Verona, maar ook een lokale leider van Forza Nuova. Die rol beschrijft La Repubblica als volgt.

'E Castellini. Sono gli uomini di collegamento tra la strada — e la curva Sud gialloblu — e il palazzo.'

Vertaling: 'En Castellini. Zij zijn de mannen tussen het college en de straat, de geelblauwe Curva Sud en het stadhuis.'

Castellini wordt als het verlengstuk tussen college en straat, tussen de *curva* en het stadhuis omschreven. Dat element ontbrak in 2009 nog volledig, dergelijke framesponsors waren er simpelweg niet. De supporters van Juventus – waarvan bekend is dat er een aantal ook neo-fascistische bewegingen aanhangen – kwamen toen nog niet in beeld in een dergelijke verbindende en politieke rol.

Framing devices: fascisten en neo-nazi's

Castellini zelf, wiens teksten in het vorige hoofdstuk al uitgebreid aan bod zijn gekomen, wordt ook woordelijk opgevoerd in een artikel, nadat hij bij een ander medium (radio-programma Radio Cafe) geïnterviewd was. Hij kreeg daarin de ruimte om niet alleen de oerwoudgeluiden te ontkennen, maar ook om zijn ideologie te presenteren. Daarop reageerde zowel Radio Cafe als La Repubblica verbolgen. La Repubblica noemt Castellini 'Hitleriaans', een frame dat sterker is dan de omschrijvingen van de supporters in 2009. Toen werden zij vaker als 'idioten' of 'debielen' beschreven. In de artikelen uit de eerste periode komt het woord 'neo-nazistisch' maar eenmaal voor, wanneer wordt gemeld dat supporters van Juventus een relatie onderhouden met een neo-nazistische supportersgroep van ADO Den Haag. Toch is ook in dat artikel de context anders; het beschrijft weliswaar de politieke ideologieën van supporters, maar van een actieve rol van hen buiten het eigen stadion is nog geen sprake. In ieder geval wordt daarover niet geschreven. Zo beschouwd ontbrak dat dus volledig in 2009.

l'ex ministro leghista Lorenzo Fontana e l'hitleriano Castellini a braccetto nel "Family pride"; finanziamenti al "Comitato delle Pasque veronesi", quelli delle messe in latino col rito preconciliare; campi da calcio comunali gratuiti per i neonazisti di Fortezza Europa; mozioni

per riscrivere la storia della Resistenza. Tanti casi fanno cumulo. Sembrano ieri i feti di plastica distribuiti come gadget al Congresso delle famiglie. Adesso, Balotelli.

Vertaling: Lorenzo Fontana, ex-minister van Lega, en de Hitleriaanse Castellini gaan arm in arm voor de 'Family Pride', de financiering van het comité voor de Veronese Paasviering, die deze maanden traditioneel wordt voorbereid, gemeentelijke voetbalveldjes voor de neo-nazisten van Fortezza Europa; moties om de geschiedenis van het verzet te herschrijven. Al deze zaken tegelijk. En gister verschenen er plastic foetussen die als gadgets werden uitgedeeld op het 'Familie-congres'. En nu is het tijd voor Balotelli.'

Dit fragment vat de vernieuwde discussie naar aanleiding van racistische incidenten ten opzichte van Balotelli goed samen. De auteur beschrijft waar Castellini zich samen met Lega-minister Lorenzo Fontana zoal mee bezig hield, bijvoorbeeld een anti-abortuscampagne, gratis voetbalveldjes voor de neo-fascisten van de extreem-rechtse partij Fortezza Europa en het 'herschrijven' van de Italiaanse verzetsgeschiedenis. Die opsomming wordt beëindigd met de vaststelling 'en nu Balotelli'. De auteur ziet die casus als een onderdeel van het politieke leven van Castellini, niet puur als een incident in het stadion waar hij toevallig bij betrokken is geweest. Dat hij samen met Fontana op de foto stond is interessant, omdat Lega zich – als andere mede-sponsor van het counterframe – niet openlijk achter Castellini heeft geschaard. La Repubblica benoemt de foto heel expliciet en ziet Fontana van de Lega en Castellini van de Forza Nuova hier als ideologische geestverwanten.

Die bredere, meer politieke discussie die in 2019 aan dit onderwerp is verbonden, heeft ook gevolgen voor de oplossingsrichting waarin gedacht wordt door sponsors van het basisframe (zoals de auteurs van La Repubblica eigenlijk zijn). In de eerste periode kijken de auteurs met name naar interne oplossingen in het Italiaanse voetbal; de bond, scheidsrechters, clubs, trainers en spelers moeten daadkrachtiger optreden. Omdat in de nasleep van de incidenten een onderzoek werd ingesteld door de aanklager van de Italiaanse bond, de DIGOS, ging de discussie er in La Repubblica vooral over wat daarvan de uitkomst zou moeten zijn.

Più probabile che vengano disposti dei provvedimenti amministrativi, come il divieto ai gruppi ultrà coinvolti ad esporre per un certo numero di partite i loro striscioni.

Vertaling: 'Het is waarschijnlijker dat er maatregelen van administratieve aard zullen volgen, zoals het verbod op het bijeenkomen van ultra-groeperingen en om hun banners een aantal wedstrijden te verbieden.'

Hier wordt bijvoorbeeld de vrees uitgesproken dat de straf van DIGOS slechts van een administratieve aard zal zijn, zoals een geldboete of een voorwaardelijke straf. Daarvan zijn talloze voorbeelden te vinden in artikelen van La Repubblica. In de stukken naar aanleiding van de oerwoudgeluiden in 2019 gaat die discussie daar ook nog wel eens over – nog altijd pleit men voor het sluiten van delen van het stadion en het onderbreken of stoppen van de wedstrijd – maar meer dan dat wordt er gezocht naar een bredere, meer politieke oplossing van de problematiek.

Perché il ministro Spadafora non ha organizzato un summit (non alla Salvini, per carità) con la sua collega Lamorgese invece di andare in missione a Doha?

Vertaling: 'Waarom heeft minister Spadafora geen top georganiseerd (liever wel zonder Salvini) met zijn collega Lamorgese in plaats van op missie naar Doha te gaan?'

Hier vraagt de auteur zich af of minister Vincenzo Spadafore van Insitutionele Relaties geen top moest organiseren om tot een beleid te komen over racisme in het Italiaanse voetbal. Van de auteur hoeft toenmalig minister van Binnenlandse Zaken Matteo Salvini zich niet te melden op die top.

Matteo Salvini komt vaker ter sprake in de nasleep van de incidenten rondom Hellas Verona - Brescia. Door La Repubblica wordt zijn rol in een aantal artikelen terloops kritisch aangestipt. Zelf gebruikte hij met name social media om zich in de discussie te mengen, maar over de zaak Hellas Verona – Brescia reageerde hij ook in een persconferentie. La Repubblica schrijft erover.

Il leader **Matteo Salvini**, anzi, sembra quasi cercare lo scontro con il calciatore ([i due si erano già "beccati" in passato](#)). "Con 20 mila posti di lavoro a rischio - dice Salvini - Balotelli è l'ultima mia preoccupazione, ma proprio l'ultima ultima ultima. Vale più un operaio dell'Ilva che 10 Balotelli. Il razzismo va condannato ma non abbiamo bisogno di fenomeni", dice rispondendo a una domanda sul caso durante una conferenza stampa in Senato.

Vertaling: " De leider Matteo Salvini zoekt haast de confrontatie met de voetballer (de twee zijn in het verleden al gebotst). 'Met 20.000. banen in gevaar – aldus Salvini – is Balotelli wel mijn laatste zorg, maar dan ook echt mijn laatste. Ik hecht meer aan één Ilva-werker dan aan tien Balotelli's. Racisme keur ik af, maar aan dit soort fenomenen hebben we geen behoefte", antwoordt hij op een vraag over de zaak tijdens een persconferentie in het senaat.'

Met deze uitspraak – waarin Salvini zegt dat de banen en het welzijn van een verpleger tien keer zoveel waard is als Balotelli – bagatelliseert hij het incident. Andere Lega-kopstukken doen dat ook. De eerder genoemde Fontana heeft het in een persconferentie over een 'media-hetze' van de Italiaanse media tegenover de supporters.

L'ex ministro leghista **Lorenzo Fontana**, già ieri, aveva parlato di "una vergognosa gogna mediatica contro Verona e i suoi tifosi".

Vertaling: 'Ex-minister van Lega Lorenzo Fontana, had het gisteren over een schandalige media-hetze tegen Verona en zijn supporters.'

Wat opvalt is dat in La Repubblica weinig artikelen echt ingaan op dit soort uitspraken. Quotes als deze worden soms vluchtig genoemd in een kritische context, maar opiniestukken worden er niet over geschreven. Het is voor te stellen dat – omdat Lega dit geluid al zo'n lange tijd laten horen – dit deel van de discussie al enigszins passé is. Hoewel auteurs van La Repubblica het vaak duidelijk oneens zijn met die standpunten, lijken ze zich te berusten in het feit dat die er zijn. Daarbij komt dat Salvini zich redelijk op de vlakte houdt, en geen keiharde taal bezigt.

Al met al heeft er in La Repubblica in meerdere facetten een verandering plaats gevonden in de berichtgeving over racistische incidenten met Mario Balotelli als lijdend voorwerp. Ten eerste mengen zich nieuwe frame-sponsors, waar die van de lokale rechtse partijen als Fratelli d'Italia, Lega en Forza Nuova het belangrijkste zijn. De framingdevices zijn daardoor veranderd; die zijn namelijk politiek geworden en veranderd van termen als 'idioten' naar 'fascisten' of 'neo-nazi's'. Maar ook in de reasoning devices is er een en ander veranderd: de oorzaak van het probleem wordt minder bij supporters op de tribunes zelf gezocht; er wordt uitgebreid aandacht besteedt aan de rol van 'tussenpersonen' tussen de supporters en extreem-rechtse partijen. Dat heeft ook gevolgen voor de oplossingsrichting waarin wordt gedacht. Waar de oplossing eerst bij het voetbal zelf lag, ligt die nu bij de politiek.

Wat na het onderzoeken van de teksten duidelijk is geworden, is het feit dat het basisframe – waarbinnen het racisme in het voetbal als maatschappelijk probleem wordt onderkend – in La

Repubblica domineert; er is geen auteur die het racisme ontkent of bagatelliseert. Daarbij komt naar voren dat de Lega, met Salvini en Fontana als blikvangers, veel wordt aangehaald en daarmee een nadrukkelijke stem heeft in het debat in de media. Nog meer ruimte wordt er echter gegeven aan 'framesponsor' Castellini en diens partij Forza Nuova, wiens harde standpunten de toon en het taalgebruik in La Repubblica binnen dit debat duidelijk hebben veranderd.

Conclusie

Het debat naar aanleiding van racistische incidenten begint met morele verontwaardiging vanuit het basisframe. Dat was zo in 2009 en dat is in 2019 niet anders, maar de oplossing wordt in 2009 nog gezocht binnen het voetbal. In 2009 wordt binnen het counterframe ingebracht dat het allemaal wel mee valt en de bedoelingen erachter niet van racistische aard zijn. De beide frames hebben daarin met elkaar gemeen dat ze de invulling van hun reasoning devices (oorzaak, kern probleem, oplossingsrichting) met name binnen het voetbal zelf leggen. Binnen het basisframe wijst men in 2009 naar de voetbalwereld; die moet het probleem zelf oplossen. Binnen het counterframe wordt het incident dan vooral gerechtvaardigd met het verweer dat de racistische liederen gezien moeten worden als een onschuldig onderdeel van voetbal(support). Dat zien we binnen het basisframe ook terug in de invulling van framingdevices (lexicale keuzes acties en personen), door het gebruik van non-politieke termen zoals 'idioten en imbecielen'. Bij het counterframe zie je ook non-politieke typering van de incidenten, die worden omschreven als onderdeel van bredere 'plagerijen' door voetbalsupporters.

In 2019 is de situatie anders. Zowel het basis- als het counterframe zijn gepolitiseerd. Van het basisframe blijft de morele verontwaardiging gelijk – er wordt nog altijd uitgegaan van het principe dat racisme verkeerd – maar de verontwaardiging richt zich nu meer op een concrete politieke groep en de oorzaak van het probleem en de oplossing ervan worden buiten het voetbal gezocht. Dit is een gevolg van de gepolitiseerde invulling van het counterframe, dat anno 2019 meer handen en voeten heeft gekregen door de invloed van nieuwe framesponsors. Een incident in het stadion rondom Balotelli is verworpen tot een kans voor sponsors van het counterframe hun ideologie te presenteren. Niet langer duiken beschuldigen van racisme in het stadion alleen maar weg door incidenten te bagatelliseren of te relativiseren, maar ze framen zichzelf nu als slachtoffers van politieke correctheid en een soort politiek onderdrukte groep door sponsors van het basisframe. Dit zagen we goed terug in de reactie van Lega (bij monde van ex-minister Lorenzo Fontana) die de kritiek als een heksenjacht zag. Door die houding wordt de discussie al meer naar het maatschappelijk-politieke debat getrokken. Op die basis kunnen incidenten worden aangegrepen ter promotie van de eigen (radicale) politieke standpunten. Met die nieuwe, politieke gekleurde reasoningdevices en lexicale keuzes, moeten klassieke media omgaan. Die blijken, op basis van de analyse van berichtgeving in La Repubblica, te verharden in hun toon en argumentatie; de tegenstellingen worden groter en binnen een nieuw kader uitgevochten: dat is zoals gezegd terug te zien in de hardere woordkeuzes (van 'idioten' naar 'neo-fascisten') en de andere oorzaaks- en oplossingsrichting (van binnen het voetbal naar de politiek).

Dit alles heeft ervoor gezorgd dat het counterframe veel meer ruimte heeft ingenomen in het debat naar aanleiding van racistische incidenten met betrekking tot Balotelli in de (sociale) media. Deze verschuiving is natuurlijk niet los te zien van politieke ontwikkelingen binnen Italië: de opkomst van Lega en de groei en normalisering van de opvattingen die extreem-rechtse partijen vertegenwoordigen (zoals ook het hier veelbesproken Forza Nuova dat doet). Door die maatschappelijke verschuivingen hebben racistische incidenten in het voetbal een andere plaats gekregen. De afstand tussen stadion en parlement is kleiner geworden. De discussie heeft zijn relatieve onschuld verloren en speelt zich nu langs diepere politieke kloven af.

Discussie

Op basis van framingtheorie van Entman (1993) Sasson (2017) en Van Gorp en Vercruyse (Van Gorp & Vercruyse, 2012) is dit onderzoek uitgevoerd. Er is een framinganalyse verricht met veel aandacht voor de rol van nieuwe framesponsors. Daarnaast was er veel ruimte zowel reasoning devices als framing devices te onderzoeken. Daar is een beeld uitgekomen van hoe het debat met betrekking tot racistische incidenten in het voetbalstadion rondom Mario Balotelli is veranderd.

Het onderzoek laat zien hoe dat debat is gepolitiseerd en hoe de Italiaanse media daarmee omgaan. Dat moet een relevante toevoeging zijn aan het bestaande onderzoek op het snijvlak van voetbalsupporters, racisme en mediaframing te zijn. Dat onderzoeksveld is tijdens het schrijven van deze thesis alleen maar relevanter geworden. Als het voetbal na de coronacrisis weer in volle gang is en de supporters de tribunes gewoon weer bevolken is het interessant te zien of en hoe racisme zich ontwikkelt, nu dat onderwerp (na de moord op George Floyd in mei 2020 en de protesten die dat veroorzaakte) wereldwijd nadrukkelijk in de aandacht staat. De gevolgen die de Black Lives Matter protesten in het voetbalstadion zullen gaan hebben is nu nog ongewis, maar zouden later een interessant object van verder onderzoek kunnen vormen.

Waar de schoen wat betreft dit onderzoek wringt, is in de afbakening. Er waren om het onderzoek levensvatbaar te maken een groot aantal knopen door te hakken wat dat betreft, die misschien niet zonder consequenties voor de validiteit waren. Ten eerste zou men vraagtekens stellen bij de keuze om Mario Balotelli centraal te stellen in dit onderzoek. Zijn reputatie als 'enfant terrible' en de haat en agressie die hij met zijn gedrag heeft opgeroepen bij supporters, beïnvloeden de discussie en dat leidt misschien wel af van wat je écht wil weten over het debat rondom racisme in het voetbalstadion. Daar staat natuurlijk wel tegenover dat zijn gedrag in geen enkele mate een rechtvaardiging van racistische koren of geluiden is. Zo bekeken is Balotelli als spil van het onderzoek een complicerende factor, maar geen onwerkbare. Daarbij blijkt uit Nederlands onderzoek dat, net zoals rondom Balotelli in Italië, ook in hier een spanningsveld bestaat rondom de vraag of een speler met een immigratie-achtergrond een 'echte' Nederlandse voetballer kan zijn. (Sterkenburg, Peeters, & Amsterdam, 2019). Toch zou een bredere sample dan genomen in deze beperkte casestudy misschien nog veelzeggender onderzoek op kunnen leveren.

Een andere keuze wat betreft afbakening was dat voor het media-gedeelte van het framingonderzoek alleen teksten van La Repubblica zijn onderzocht. De reden daarvoor is – naast de haalbaarheid in tijd en omvang van het materiaal - dat bleek dat de berichtgeving van linkse tot rechtse kranten erg op elkaar leek. Daarnaast is La Repubblica de op een na grootste krant van Italië (Wikipedia, 2020) en is het daardoor een onderzoek waardig object. Natuurlijk betekent die keuze wel dat het beeld van 'de Italiaanse media' beperkt is: dat is een tekortkoming van dit onderzoek.

Een laatste probleem zit misschien in de aard van de incidenten. Het voordeel om twee incidenten te kiezen rondom Balotelli was dat ze daardoor goed met elkaar te vergelijken zijn, maar er zijn ook factoren waarin de incidenten van elkaar verschilden (niet in ernst, maar in werkbaarheid voor het onderzoek). In 2009 werden door Juventus-supporters letterlijke en niet te ontkennen teksten gezongen, terwijl in 2019 oerwoudgeluiden werden gemaakt door supporters van Hellas Verona. Die oerwoudgeluiden waren makkelijker te ontkennen, hetgeen de berichtgeving en de reacties erop anders maakte.

Wat betreft aanbevelingen tot vervolgonderzoek is mijn idee dat het nu tijd zou zijn om naar Nederland te gaan kijken. Italië is het land waarin - zoals in de inleiding al gezegd – racisme in stadions het meeste voorkomt, maar dat dat ook in Nederland gebeurt is een feit. Dat is er momenteel nog maar nauwelijks; eigenlijk bestaat er alleen een dergelijk onderzoek naar de oerwoudgeluiden gericht tegen Riechedly Bazoer (de Wijs, 2017) Een vergelijkbaar framingonderzoek in Nederland zou – na het recente incident rondom Ahmad Mendes Moreira tijdens FC Den Bosch – Excelsior zou op het goede moment komen.

Bibliografie

- D'Angelo, P. (2018) Handbooks of Communication Science (Vol 19): Journalism (Tim P. Vos, Ed.), Chapter: 11, Publisher: De Gruyter Mouton, (pp.205-234).
- Albertazzi, D., Giovannini, A., & Seddone, A. (2018). 'No regionalism please, we are Leghisti !' The transformation of the Italian Lega Nord under the leadership of Matteo Salvini. *Regional and Federal Studies*, 645-671.
- Andersen, U., & Krumsvik, A. (2017). Talking back: Bikers' mediated self-representation. *International Journal of Motorcycle Studies*, 13.
- Brandt, C., Hertel, F., & Huddleston, S. (2007). *Football Fans, Rivalry and Cooperation*. Londen: Routledge.
- Burger, P., & Koetsenruijter, W. (2017). Mannen met een hobby. *Tijdschrift voor Criminologie*, 376-392.
- Dal Lago, A., & Blasi, R. d. (1994). Italian Football Fans Culture and Organization. In N. B. Richard Guilianotti, *Football, Violence and social identity* (pp. 71-86). Londen: Routledge.
- De Giorgi, E., & Tronconi, F. (2018). Il centro-destra in cerca di unità e il riemergere della destra neo-fascista. *Politica in Italia. I fatti dell'anno e le interpretazioni. Edizione 2018*, 69-88.
- de Wijs, J. (2017, mei 5). Oerwoudgeluiden, racistische teksten of spreekkoren? Utrecht, Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Doidge, M. (2013). 'If you jump up and down, Balotelli dies': Racism and player abuse in Italian football. *International Review for the Sociology of Sport*, 249-264.
- Entman, R. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 51-58.
- Guilianotti, R., Bonney, N., & Hepworth, M. (1994). *Football, Violence and Social Identity*. Londen: Routledge.
- Hall, S. (1978). The Treatment of Football Hooliganism in the Press. In R. Ingeham, *Football Hooliganism: the wider context* (p. 15). Londen: Inter-Action Imprint.
- Kassimeris, C. (2011). Fascism, separatism and the ultras: discrimination in Italian football. *Soccer and Society*, 677-688 .
- Mondon, A., & Winter, A. (2020). *Reactionary Democracy: How Racism and the Populist Far Right Became Mainstream*. Verso Books: Edinburgh.
- Nuytens, W. (2020). *La Popularité du football: Sociologie des supporters à Lens et à Lille*. Artois: Open Edition Books.
- Poulton, E. (2007). English Media Representation of Football-related Disorder: 'Brutal, Short-hand and Simplifying'? *Sport in Society*, 27-47.

Sasson, T. (2017). Crime Frames and their Sponsors. In D. Loseke, *Social Problems: Constructionist Readings* (pp. 88-92). Londen : Routledge.

Semino, E., & Masci, M. (1996). Politics is Football: Metaphor in the Discourse of Silvio Berlusconi in Italy. *Discourse and Society*, 243-269.

Sterkenburg, J. v., Peeters, R., & Amsterdam, N. v. (2019). Everyday racism and constructions of racial/ethnic difference in and through football talk. *European Journal of Cultural Studies*, 195-212.

Van Gorp, B., & Vercruyse, T. (2012). Frames and counter frames giving meaning to dementia A framing analysis of media content. *Social Science & Medicine*, 1274-1281.

Wikipedia. (2020). Retrieved from https://nl.wikipedia.org/wiki/Italiaanse_kranten

Bijlage 1: framingmatrix

Frame naam	Reasoning devices				Framing devices	
	Definitie probleem	Oorzaak probleem	Oplossing probleem	Gebruik bronnen	Lexicale keuzes individu/groep	Lexicale keuzes acties
Basisframe:						
Racisme-frame	Oerwoudgeluiden tov Balotelli zijn racistisch en er wordt niet ingegrepen, rechts extremistische groep gedachtegoed.	Het woekerende racisme in het Italiaanse voetbal, voortkomend uit gedrag supporters. opkomst (extreem) rechts en het niet ingrijpen van bonds/clubbestuur	Hard ingrijpen wedstrijd staken, punten aftrek. Stadionverboden, Juridisch vervolgen van de daders, bredere verandering gedachtegoed rechtse groepen	Slachtoffer(s), politici, spelers, clubs	Idioten, criminelen, racisten, nazi's, fascisten	oerwoudgeluiden, racistische liederen, schande, racisme, extremisme
Counterframe:						
stigma-frame	Oerwoudgeluiden gebeuren niet of nauwelijks en ultras worden er onterecht op aangesproken	De media en andere buitenstaanders die het voorzien hebben op (rechtse) voetbal-supporters. Er wordt te snel geclaimd dat iets racistisch is. Balotelli's slechte gedrag.	Objectievere media, beter begrip ultras, minder snel racisme claimen door het zogenaamde slachtoffer.	Capo van de groep, spelers, club, rechtse politici	zwarte schaap, gepassioneerde fans ultras, eigenwijs, vrij, humoristisch, ludiek.	heksenjacht, mediastorm, scapegoating. Steunen van de eigen club en ploeg. Black Pass.